

Βαθύτερες αιτίες του «κύματος ακρίβειας» και τιμών ενέργειας

Άρθρο του διδάκτορα Οικονομικών, Γιάννη Τόλιου,

15 Μαρτίου 2022

Εισαγωγή

Τα λαϊκά στρώματα, ιδιαίτερα τα λεγόμενα «ευάλωτα» (χαμηλόμισθοι, χαμηλοσυνταξιούχοι, άνεργοι, μισθωτοί μερικής απασχόλησης υπερχρεωμένα νοικοκυριά, κá), βιώνουν τον τελευταία χρόνο μια «έκρηξη ακρίβειας» σε βασικά είδη και υπηρεσίες, που συρρικνώνουν την αγοραστική τους δύναμη και υποβαθμίζουν το βιοτικό τους επίπεδο. Από την άλλη μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων, κυρίως οι μεγάλες, καθώς μεγαλοεισοδηματίες, υψηλόβαθμα στελέχη εταιριών και κάτοχοι χρηματοπιστωτικών τίτλων, αυξάνουν τα κέρδη και εισοδήματα τους, μαζί και οι πολιτικοί εκπρόσωποι της κυρίαρχης ελίτ και των συστημικών media. Αναπόφευκτα η έκρηξη της ακρίβειας, σηματοδοτεί την «έκρηξη» ανισοτήτων και τελικά την ένταση των ενδογενών αντιθέσεων του καπιταλιστικού συστήματος.

1. Μόνιμες και έκτακτες αιτίες των ανατιμήσεων

Οι τιμές των εμπορευμάτων, ως γνωστόν καθορίζονται από το νόμο της αξίας. Ωστόσο αυτή η αντιστοιχία συντελείται στοιχειακά και με αποκλίσεις και μόνο μακροπρόθεσμα το «σύνολο των αξιών ισούται με το άθροισμα των τιμών».! Στην πράξη οι αποκλίσεις μπορεί να έχουν προσωρινό ή παρατεταμένο χαρακτήρα. Πχ. η συγκυριακή αναντιστοιχία προσφοράς & ζήτησης επηρεάζει τις τιμές, ενώ οι μονοπωλιακές-ολιγοπωλιακές καταστάσεις στην παραγωγή και στην αγορά, επιφέρουν μόνιμη στρέβλωση τιμών σε όφελος των ολιγαρχών). Σημαντικός επίσης παράγοντας αύξησης των τιμών είναι η υπερβολική έκδοση χρήματος που γεννά το φαινόμενο του πληθωρισμού, καθώς και η εμφάνιση ελλείψεων σε πρώτες ύλες ή αγαθά, λόγω έκτακτων γεγονότων (πχ. πόλεμοι, πανδημίες, οικονομικές κυρώσεις, καιρικές συνθήκες, κá).

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρούμε ένταση της ακρίβειας που οφείλεται κυρίως σε ενδογενείς αιτίες του καπιταλιστικού συστήματος (νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, εξοπλισμοί, πόλεμοι), καθώς του τρόπου αντιμετώπισης έκτακτων γεγονότων (όπως πανδημία, κλιματική αλλαγή). Η πολιτική των αστικών κυβερνήσεων κάθε χώρας και υπερεθνικών φορέων (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ, κλπ) με τις επιλογές τους εντείνουν το πρόβλημα παρά τις διαβεβαιώσεις για αντιμετώπιση του. Θα αναφερθούμε κατ' αρχάς στα μέτρα δημοσιονομικής και πιστωτικής επέκτασης (ουσιαστικά στην έκδοση νέου χρήματος) στο όνομα αντιμετώπισης των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας και σε συνέχεια στους ειδικότερους παράγοντες της «ενεργειακής ακρίβειας», καθώς των οικονομικών κυρώσεων, μαζί και των πολυδάπανων εξοπλιστικών προγραμμάτων που προωθούν οι ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, με στόχο της διατήρησης της ηγεμονίας τους στον πλανήτη.

2. Κρίση, πανδημία και δημοσιονομική-πιστωτική επέκταση

Οι αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας τα δύο τελευταία χρόνια (εκτός από ανθρώπινες ζωές, πτώση ΑΕΠ, αύξηση ανεργίας, κ.ά), οδήγησε σε μερική εγκατάλειψη των νεοφιλελεύθερων δογμάτων περί «ελευθερίας των αγορών» και στην εφαρμογή προγραμμάτων στήριξης της οικονομίας με έκδοση κρατικών τίτλων δανεισμού από τις κεντρικές τράπεζες που στην ουσία καταλήγουν στην έκδοση νέου χρήματος. Ειδικότερα στις ΗΠΑ το ύψος του έκτακτου πακέτου ξεπέρασε τα 6 τρισεκατομμύρια δολ., στην Αγγλία 1,8 τρις δολ., στην ΕΕ τα 2,1 τρις δολ. (πρόγραμμα 'PEPP' ύψους 1,85 τρις €), ενώ έκτακτα προγράμματα δημοσίων δαπανών εφαρμόστηκαν σε όλες σχεδόν τις χώρες της ευρωζώνης (πχ Γερμανία 700 δις €) και σε άλλες χώρες. Συνολικά το ύψος των έκτακτων δημοσιονομικών παρεμβάσεων ανήλθε το 2020, στο 17% του παγκόσμιου ΑΕΠ (δηλ. 16 τρις δολάρια) και το συντριπτικό του μέρος (86%) προήλθε από τις αναπτυγμένες χώρες. Η δημοσιονομική επέκταση αυξάνει μεταξύ άλλων το δημόσιο χρέος το οποίο άγγιξε το 100% του παγκόσμιου ΑΕΠ και το μεγαλύτερο μέρος έχουν οι χώρες του G-7 (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Καναδάς), ενώ αργά ή γρήγορα η άνοδος του πληθωρισμού, θα οδηγήσει και σε άνοδο των επιτοκίων με όλες τις ανάλογες συνέπειες στις τιμές και δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους.

Εδώ λοιπόν πρέπει κατ' αρχάς να αναζητήσουμε τη βασική πηγή της απότομης ανόδου του πληθωρισμού και των τιμών σε διάφορα είδη τα τελευταία χρόνια και κυρίως των «διεθνώς εμπορεύσιμων ειδών» (πρώτες ύλες, ενδιάμεσα και τελικά προϊόντα). Τα οφέλη αυτής της δημοσιονομικής επέκτασης και συνακόλουθης «πιστωτικής χαλάρωσης», έχουν κατ' αρχάς οι ΗΠΑ και η ΕΕ, όπου τα νομίσματα τους (δολάριο και ευρώ) αποτελούν τα κυριότερα μέσα διεθνών πληρωμών. Με άλλα λόγια αγοράζουν εμπορεύματα με πληθωριστικό χρήμα, που αργά ή γρήγορα οδηγούν σε ανατίμηση τους (ορυκτά καύσιμα, μέταλλα, αγροτικά προϊόντα, κ.ά, καθώς και ναύλων μεταφοράς τους). Όσο για το εμπόρευμα «εργατική δύναμη», η τιμή του (μισθοί), ... «βλέπουν την πλάτη» του πληθωρισμού και της ακρίβειας, διαψεύδοντας για μια ακόμα φορά τη γνωστή θεωρία περί «σπειροειδούς αύξησης» μισθών και τιμών.!

Όμως οι παρενέργειες δεν σταματούν εδώ. Ενώ οι έκτακτες δημόσιες δαπάνες έχουν ως αφετηρία μια «κεϋνσιανισμή» λογική, στην πορεία οι διαχείριση των δαπανών γίνεται με «νεοφιλελεύθερη» λογική. Οι πρόσθετες δαπάνες δεν πάνε για στήριξη της ανάπτυξης και του λεγόμενου «κοινωνικού κράτους», με επίκεντρο τον τομέα υγείας λόγω της πανδημίας, αλλά έχουν ως προτεραιότητα τα κέρδη των πολυεθνικών φαρμακευτικών εταιριών τύπου Pfizer (ανεξέλεγκτες τιμές στα εμβόλια και διάφορα τεστ, 'rapid' και 'μοριακά'). Αντίστοιχα στο πεδίο των επενδύσεων προτεραιότητα έχει η στήριξη της κερδοφορίας των μεγάλων εταιριών με 'κίνητρα' και σχήματα ΣΔΙΤ, ενώ μικρό μέρος πάει για στήριξη ανέργων ή μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η εμπειρία της Ελλάδας από το πρόγραμμα «PEPP» της ΕΕ, είναι ενδεικτική. Από τα προβλεπόμενα κονδύλια του «Ταμείου Ανάκαμψης» (33 δις) με ορίζοντα πενταετίας, το μεγαλύτερο μέρος θα πάει σε «πράσινες επενδύσεις» στο όνομα της 'κλιματικής αλλαγής' που καταλήγουν σε εισαγωγές εξοπλισμού από τη Γερμανία, για ανεμογεννήτριες και φωτοβολταϊκά.!

3. Ενεργειακές τιμές και «ενεργειακή φτώχεια»

Ωστόσο οι αιτίες «έκρηξης της ακρίβειας» δεν εξαντλούνται μόνο με τη δημοσιονομική επέκταση και «πιστωτική χαλάρωση». Ιδιαίτερη θέση στην ακρίβεια κατέχει η έκρηξη τιμών στα καύσιμα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, ηλεκτρικό ρεύμα). Με αφετηρία τις έκτακτες (πληθωριστικές) δαπάνες, αλλά και την αυξημένη ζήτηση, η τιμή του πετρελαίου από 19,94 δολ. το βαρέλι τον Απρίλιο 2020, ανέβηκε σε ένα χρόνο στα 63,76 δολ και στο πρώτο δίμηνο 2022 ξεπέρασε τα 100 δολ., με τάσεις παραπέρα ανόδου! Αντίστοιχα η τιμή του φυσικού αερίου σε δολάρια, από 2,3/εκατ.BTU τον Αύγουστο 2020, ανέβηκε στα 5,51/εκατ.BTU τον Οκτώβρη 2021. Ειδικότερα η τιμή εισαγωγής φυσικού αερίου στην ΕΕ-27 σε δολάρια, από 4,83/εκατ.BTU τον Οκτώβριο 2020, ανέβηκε στα 29,79/εκατ.BTU τον Οκτώβριο 2021 (αύξηση 516,9%). Η άνοδος των τιμών του φυσικού αερίου επιδρά στην αύξηση τιμών ηλεκτρικού ρεύματος που στηρίζεται στη χρήση αερίου ...plus υπερκέρδη εταιριών!!

Το αυξανόμενο κόστος της εκπομπής ρύπων και τα αντίστοιχα σχέδια απολιγνιτοποίησης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε πολλές χώρες (ΕΕ, ΗΠΑ, Κίνα, Ιαπωνία κá), αυξάνουν τη ζήτηση φυσικού αερίου, οδηγούν σε υψηλότερες τιμές το αέριο και το ηλεκτρικό ρεύμα, με αντίστοιχη ένταση της «ενεργειακής ακρίβειας». Κερδισμένοι από τις αυξανόμενες ανατιμήσεις είναι οι μεγάλες εταιρίες ορυκτών καυσίμων και εμπορίας πετρελαιοειδών (το 2021 τα κέρδη της BP ανήλθαν σε 23 δις δολ., της Shell 19,3 δις, ExxonMobil 15,6 δις δολ., κλπ), καθώς και των εταιριών παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, ενώ οι χαμένοι από τις υψηλές τιμές βενζίνης, αερίου και ηλεκτρικού, είναι τα λαϊκά στρώματα και συνολικά οι χώρες εισαγωγής ορυκτών καυσίμων. Να σημειώσουμε ότι για την Ελλάδα, ένας πρόσθετος παράγοντας 'ενεργειακής ακρίβειας', είναι η πολιτική της κυβέρνησης, με την «εδώ και τώρα απολιγνιτοποίηση», στο όνομα της 'κλιματικής αλλαγής', ενώ αντίθετα η Γερμανία εφαρμόζει πολιτική σταδιακής απεξάρτησης από τον άνθρακα με ορίζοντα τέλος της δεκαετίας 2030.! Η Ελλάδα σήμερα κρατάει τα σκήπτρα της 'ενεργειακής ακρίβειας' στην ΕΕ, ενώ από την άλλη αρνείται να μειώσει τους υψηλούς φόρους στο πετρέλαιο, βενζίνη, αέριο και ηλεκτρικό ρεύμα για ανακούφιση των λαϊκών νοικοκυριών, αγροτών και μικρών επιχειρήσεων, εντείνοντας την «ενεργειακή φτώχεια»!.

4. Εξοπλισμοί, πολεμικές συγκρούσεις και πληθωρισμός

Ένας πρόσθετος παράγοντας που εντείνει τις ανατιμήσεις, είναι οι αυξανόμενες κατ' έτος εξοπλιστικές δαπάνες, κυρίως από τις ΗΠΑ, που καλύπτονται ουσιαστικά με πληθωριστικό χρήμα. Σύμφωνα με στοιχεία του διεθνούς ινστιτούτου ερευνών 'SIPRI', οι εξοπλιστικές δαπάνες στον κόσμο το 2020 ανήλθαν σε 2 τρισεκατομμύρια δολάρια, από τις οποίες 1/3 προέρχονται από ΗΠΑ (778 δις), ακολουθεί η Κίνα (252 δις), Ινδία (73 δις), Ρωσία (62 δις), Αγγλία (59 δις), Γερμανία και Γαλλία από 52 δις, κοκ. Οι μεγάλοι κερδισμένοι από τα εξοπλιστικά, είναι οι πολεμικές βιομηχανίες (οι πωλήσεις το 2020 ανήλθαν σε 531 δις δολάρια, με επικεφαλής τις 41 αμερικάνικες στον πίνακα των 100 πρώτων). Οι εξοπλιστικές δαπάνες είναι πλήρως αντιπαραγωγικές (είναι σαν να πετάς πλούτο στη θάλασσα), παρ' ότι ένα μέρος, οι καθαρά αμυντικές, μπορούν στις δοσμένες ιστορικές συνθήκες, να χαρακτηριστούν αναπόφευκτες.

Οι περιφερειακές συγκρούσεις (πχ. πόλεμος στην Ουκρανία που έχει ως βασική αιτία την επιδίωξη του ΝΑΤΟ ένταξης της στη «συμμαχία» με στόχο περικύκλωση της Ρωσίας), γίνονται συνήθως αιτία ανατιμήσεων λόγω ελλείψεων που προκύπτουν στο διεθνές εμπόριο, καθώς και την επιβολή οικονομικών κυρώσεων, οι οποίες ωστόσο έχουν αμφίδρομο αρνητικό αποτέλεσμα. Για παράδειγμα η επιβολή κυρώσεων στη Ρωσία με αφορμή τον πόλεμο στην Ουκρανία, ενίσχυσαν το κύμα ανατιμήσεων φυσικού αερίου στην ΕΕ (ακύρωση αγωγού North Stream, προμήθεια ακριβότερου αερίου από ΗΠΑ, άνοδο τιμών αργού πετρελαίου διεθνώς και ναύλων μεταφοράς του, κá), όπως επίσης άνοδος τιμών σε αγροτικά προϊόντα (η Ουκρανία είναι βασική χώρα εξαγωγής δημητριακών), καθώς και πρώτων υλών (η Ρωσία είναι βασικός εξαγωγέας ‘νέον’ για μικροτσιπς κá). Το ενδεχόμενο εμπάργκο στο ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο, θα πλήξουν εκτός από τη Ρωσία, ιδιαίτερα τις χώρες της ΕΕ με ένα νέο μεγάλο κύμα ανατιμήσεων στο εγγύς μέλλον, παρά τις διαβεβαιώσεις των επισήμων για προσωρινό φαινόμενο.!!

Στην πρόσφατη άτυπη Σύνοδο Κορυφής των ηγετών της ΕΕ στο Παρίσι, συζήτησαν πως η ΕΕ θα απεξαρτηθεί ενεργειακά πλήρως από τη Ρωσία (στέλνοντας όμως το λογαριασμό των ακριβότερων εισαγωγών αερίου LNG από ΗΠΑ στους καταναλωτές). Από την άλλη δεν πάρθηκε κανένα μέτρο στο πεδίο του ελέγχου των ανατιμήσεων φυσικού αερίου και ηλεκτρικού ρεύματος. Αντίθετα επιβεβαίωσαν την ανάγκη αύξησης των στρατιωτικών δαπανών άνω 2% του ΑΕΠ (στο πνεύμα του προγράμματος επανεξοπλισμού της Γερμανίας ύψους 100 δις € που αποφάσισε πρόσφατα), με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση του δημόσιου χρέους μαζί και της ακρίβειας.!!

5. Αύξηση εισοδηματικών και κοινωνικών ανισοτήτων

Τα μακροχρόνια μέτρα λιτότητας με την εφαρμογή των Μνημονίων και το νέο κύμα ακρίβειας, σε συνδυασμό με τα προβλήματα της πανδημίας, έχουν φτωχοποιήσει μεγάλο μέρος των λαϊκών νοικοκυριών και έχουν υποβαθμίσει το βιοτικό τους επίπεδο. Ταυτόχρονα η ακρίβεια επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη, λόγω μείωσης της ζήτησης και εντείνει την ανεργία, ενώ δημιουργεί φαινόμενα «στασιμοπληθωρισμού» (υψηλού πληθωρισμού, ανεργίας και χαμηλών ρυθμών ανάπτυξης ΑΕΠ). Από την άλλη έχουμε αύξηση της συγκέντρωσης πλούτου στα χέρια της οικονομικής ελίτ, τόσο μέσα από την επίσημη αύξηση επιχειρηματικών κερδών, όσο και από ανεπίσημες πηγές (φοροδιαφυγή, μονοπωλιακές τιμές, απόκρυψη εισοδημάτων σε φορολογικούς παραδείσους μέσω off-shore, χρηματιστηριακή κερδοσκοπία, κá). Ο πλούτος που έχει «παρκάρει» μια μικρή ελίτ δισεκατομμυριούχων σε φορολογικούς παραδείσους (μεταξύ άλλων 283 έλληνες) ξεπερνάει σύμφωνα με τα «Pandora Papers» τα 11,3 τρισεκατομ.δολ., ενώ κάθε χρόνο «κλέβουν» φόρους 427 δις δολ.!!

Η εκτίναξη της ακρίβειας πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα το εισόδημα των χαμηλόμισθων και συνταξιούχων και των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων. Στις αρχές 2022, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του «Εργάνη», 395.000 εργαζόμενοι είχαν μισθό κάτω από 500 €, ενώ γύρω στις 567.000 είχαν μισθό από 600-800 €. Ο πληθωρισμός από αρχές 2022 τρέχει με ρυθμό 7-8% το μήνα και σε ορισμένα είδη είναι διπλάσιος. Χιλιάδες νοικοκυριά δυσκολεύονται να πληρώσουν τους λογαριασμούς ρεύματος και θέρμανσης, ενώ η ακρίβεια σε βασικά είδη διατροφής, δημιουργεί εκτεταμένα φαινόμενα υποσιτισμού.!

6. Μέτρα και πολιτικές μιας ελπιδοφόρας προοπτικής

Για την ανακούφιση μισθωτών, συνταξιούχων και λαϊκών στρωμάτων από το «κύμα της ακρίβειας», χρειάζεται η λήψη μέτρων άμεσης στήριξης της αγοραστικής τους δύναμης (άμεση αύξηση κατώτατου μισθού στα 750 € και εφαρμογή ρήτρας αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής), καθώς και επιβολή ελέγχου στις τιμές καυσίμων σε όλα τα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας (διύλισης και εμπορίας), καθώς και τιμών ηλεκτρικού ρεύματος, παράλληλα με μέτρα μείωσης των έμμεσων φόρων (ΦΠΑ, ειδικοί φόροι κατανάλωσης) και αύξησης της φορολογίας των κερδών εταιριών ενέργειας. Επίσης επιβάλλεται η επαναλειτουργία ορισμένων σταθμών παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος με λιγνίτη και η επιμήκυνση του χρονικού ορίζοντα απολιγνιτοποίησης, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των ΑΠΕ, κυρίως σε υδροηλεκτρικά, ανεμογεννήτριες σε θαλάσσιες περιοχές, γεωθερμία και άλλες μορφές, με μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και αποδοχή των τοπικών κοινωνιών. Χρειάζεται επίσης η εφαρμογή μέτρων ελέγχου των τιμών και πάταξη της αισχροκέρδειας, ουσιαστική λειτουργία ελεγκτικών μηχανισμών, κατάργηση ΕΝΦΙΑ, μέτρα στήριξης αγροτών και μικροεπιχειρήσεων κ.ά.

Ο πληθωρισμός, η ύφεση και η φτωχοποίηση, δεν είναι μονόδρομος.! Υπάρχει εναλλακτική λύση αρκεί να γίνει υπόθεση των εργαζόμενων και των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων σε κάθε χώρα και σε Ελλάδα. Επιγραμματικά επισημαίνουμε την ανάγκη εφαρμογής αναπτυξιακής και ενεργειακής πολιτικής με επίκεντρο τις κοινωνικές ανάγκες, καθώς την ανάπτυξη της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας μεταξύ χωρών σε ισότιμη και αμοιβαία επωφελή βάση. Σε συνθήκες αυξανόμενης διεθνοποίησης οι επιθετικές στρατηγικές, είτε μέσω πολέμων είτε μέσω οικονομικών κυρώσεων και «εμπάργκο», όχι μόνο δεν ανοίγουν ελπιδοφόρες προοπτικές, αλλά αντίθετα ανοίγουν σκοτεινούς δρόμους για την ανθρωπότητα. Κατά συνέπεια η Ελλάδα χρειάζεται να ακολουθήσει πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική που θα αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα της ισότιμης διεθνούς συνεργασίας, αντί της συμπαρατάξης στα ψυχροπολεμικά σχέδια των αμερικανο-NATOϊκών και ευρωπαϊών ιμπεριαλιστών, που ούτε την εθνική ασφάλεια προστατεύουν, ούτε πολύ περισσότερο προάγουν την ευημερία για το λαό της.